

Tellers in actie | **Foto** Annette van Berkel/De Vlinderstichting

Dagvlinders tellen bij de Galgenberg

In 1990 startten de Vlinderstichting en het Centraal Bureau voor de Statistiek met het Meetnet dagvlinders, een nieuw telproject. Via een groot aantal over Nederland verspreide routes (met een zo groot mogelijke variatie aan biotopen) moet inzicht worden verkregen over de voor- of achteruitgang van dagvlinders. Een tweetal leden van de KNNV Vlinderwerkgroep Noordwest-Veluwe doet mee vanaf de eerste telling. Onderstaand hun ervaringen, die ze in bijna dertig jaar opdeden.

Tekst & foto's Harm Werners

Begin

Tijdens het Vlinderjaar 1989 werd naar Brits voorbeeld op een veertigtal locaties proef gelopen om het jaar daarop met het serieuze werk te beginnen. Het streven was om via zoveel mogelijk over het land verspreide routes exacte gegevens te verzamelen. Op die manier kunnen 'harde' uitspraken gedaan worden over de voor- of achteruitgang van dagvlinders. Dat dit voornemen aardig geslaagd is, blijkt uit het feit dat anno 2017 bijna zeshonderd routes zijn gelopen. Nagenoeg landelijk dekkend, alleen Zeeland, het Noord-Hollandse polderland en delen van Drenthe kunnen nog wel wat versterking gebruiken. Door het forse aantal routes kan nauwkeurig worden aangegeven hoe het met de vlinders gaat. Naast algemene routes is deze systematiek in de loop der jaren uitgebreid met soortgerichte routes en ei-telplots. Tevens worden op sommige locaties ook dagactieve nachtvlinders meegeteld.

Methode

De vlinderstand wordt bijgehouden door in een bepaald gebied regelmatig en steeds op dezelfde wijze de waargenomen aantallen en soorten te registreren. Deze als monitoring aangeduide onderzoekssystematiek is tegenwoordig voor meerdere doelsoorten volstrekt normaal, maar stond destijds nog in de kinderschoenen. Na de terreinkeuze wordt een route uitgezet, die bestaat uit een transect van maximaal één kilometer lang, verdeeld in secties van vijftig meter. Volgens de *Handleiding van het Landelijk Meetnet Dagvlinders* worden de vlinders op een algemene route van april tot en met september één keer per week tussen tien uur 's morgens en vijf uur 's middags geteld. Vaker tellen mag ook. Vanzelfsprekend alleen onder gunstige weersomstandigheden. De *Handleiding* noemt dit 'lekker weer'. Op de soortgerichte routes wordt tijdens de vliegtijd van de beoogde soort geteld. Uitgebreide informatie is te vinden op de site van De Vlinderstichting.

Route

In overleg met de coördinator van De Vlinderstichting werd een route gekozen in het Harderwijkerbos: de Galgenberg. De totale lengte van het traject was ongeveer vierhonderd meter, opgedeeld in negen sectoren. De sectiegrenzen werden gemarkeerd door op de bomen rond deze voormalige vuilnisbelt punaises in de kleurvariaties rood, wit en groen aan te brengen. Een niet meer in gebruik zijnde semi-verharde parkeerplaats vormt het startpunt van de telroute.

Jaar	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03
Soorten	17	17	19	17	17	17	16	16	17	18	18	18	18	19
Totaal	417	526	790	201	246	1007	637	223	236	453	351	239	548	521

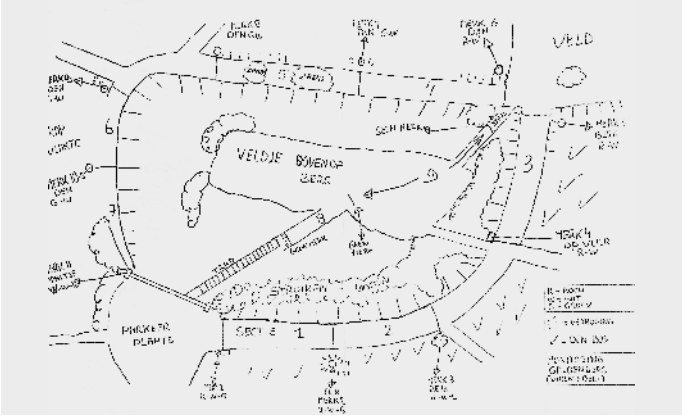
Keizersmantel. | **Foto** Kars Veling/De Vlinderstichting

Veranderingen

De tellers van de Galgenberg (Betty Dekker en de auteur van dit artikel) zijn vanaf het eerste uur actief. Ze hebben ervaren dat de terreinomstandigheden in de loop der jaren ingrijpend zijn veranderd. Deze constatering toont, in relatie tot het volgen van de vlinderstand, de waarde aan van langdurig inventariseren op een en dezelfde locatie.
Toen de vlindertellingen begonnen was de vuilnisbelt al vele jaren niet meer in gebruik. Op een dergelijke plek zou je op voorhand niet al te veel dynamiek verwachten. Niets bleek echter minder waar. De tellers moesten zich in de beginperiode op sommige plaatsen van de route nog een weg banen door manshoog riet en brandnetels. Deze begroeiing werd allengs teruggedrongen.
Debet hieraan waren de wroetactiviteiten van wilde zwijnen. Daarnaast bracht de terreinbeheerder via het kappen van opslag (vlierstruiken), maaien (riet en brandnetels), ploegactiviteiten en het planten van meidoornstruikjes nogal wat veranderingen teweeg. Rond een deel van de stortplaats werd een geasfalteerd fietspad aangelegd en bovenop de berg een houten uitkijktoren geplaatst. Ook crossende mountainbikers, die deze onnatuurlijke heuvel als een sportieve uitdaging beschouwen, deden hun invloed gelden. Puur natuurgeweld liet ook af en toe z'n sporen na. Een solitaire grove den in sectie 7 werd geveld door een storm en leidde tot een kleine aanpassing van de route. Enkele jaren later begaf de wilg aan het eind van diezelfde sectie het, maar deze boom liet zich niet kisten. Uit de nu horizontale stam ontwikkelden zich nieuwe takken, die inmiddels in het vroege voorjaar al weer een bijdrage leveren aan het nectaraanbod via de aanlokkelijke katjes. Voorts is een aantal zijpaden inmiddels verdwenen door overwoekering met struweel. In de begintijd overheersten distels als nectarplanten. Die zijn nu nagenoeg verdwenen. In de voortschrijdende successie is de kruidenvegetatie vervangen door met name koninginnenkruid en boerenwormkruid. Op zich geen ongunstige wijziging wat betreft het nectaraanbod. Met betrekking tot verder- gaande verruiging en forse afname van bloeiende planten ligt dat anders.

Vlinders

Ongetwijfeld hebben de geschetste veranderingen invloed gehad op de vlinderfauna. Uiteraard zijn ook landelijke trends niet aan dit telgebied voorbij gegaan. Deze bijdrage leent zich niet voor een uitgebreide beschrijving. Daarom even kort het volgende.
We noteerden het eerste teljaar 17 vlindersoorten. In de jaren daarna steeg dit aantal gestaag tot rond de 20. Die stijgende lijn kreeg in 2013 een aangename impuls met een record van 24 soorten. De laatste jaartotalen zijn weer beneden de 20 gezakt.
In totaal hebben we op de route bezoek gehad van 28 dagvlindersoorten. Zonder in details te treden mogen we best vermelden een beetje trots te zijn op 'onze' soort van de Rode Lijst, de bruine vuurvlinder. Overigens op de schrale gronden van de Veluwe niet zeldzaam. Als kroonjuweeltje mag zeker de fraaie keizersmantel als zodanig genoemd worden.
Het totaal aantal jaarlijks genoteerde vlinders varieert van 1007 in 1995, een uitschieter, tot 190 in 2008. In zijn algemeenheid valt op, dat in de loop der jaren de aantallen per soort behoorlijk kunnen fluctueren. Naast overeenkomsten met landelijke trends zijn er logischerwijs lokaal ook afwijkingen te bespeuren. Zo had de telroute op de Galgenberg in 2017 wel degelijk met de vermaarde junidip (een periode waarin er weinig dagvlinders worden waargenomen) te maken. De Vlinderstichting meldde enkele keren dat deze inzinking zich dat jaar niet voordeed. Van de motivatie van de tellers kan hetzelfde gezegd worden. Zij zijn nog onverminderd enthousiast een bijdrage te leveren aan het verzamelen van uiterst nuttige gegevens. Het scheelt natuurlijk, dat deze bezigheid alleen wordt uitgeoefend bij 'lekker weer'.
Ze staan al weer in de startblokken voor het 28e telseizoen. ■

Literatuur

1. Van Swaay, C.A.M. en Veling, K. Onderzoek: Monitoring, de vinger aan de pols. Vlinders 1990, nummer 1.
2. Van Swaay, C.A.M., Termaat, T. & C.L. Plate (2011). Handleiding Landelijke Meetnetten Vlinders en Libellen. Rapport VS2011.001, De Vlinderstichting, Wageningen & Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag.
3. Dekker, E.C. en Werners, H. De koperen monitor. Vlinders 2005, nummer 3.
4. Werners, H. De zilveren monitor. Vlinders 2015, nummer 1.

04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17
17	15	16	18	16	21	18	17	16	24	22	19	18	17
200	241	274	347	190	481	363	521	420	917	894	629	515	391